

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ З ТНК
FEATURES OF COOPERATION OF DOMESTIC BUSINESS WITH TNCs

На початку XXI століття можна стверджувати, що формування українських корпорацій може стати одним із стратегічних пріоритетів державної політики, яка за умови створення відповідного зовнішнього середовища сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки і за рахунок ексклюзивних можливостей національних корпорацій дасть змогу певною мірою захистити національні економічні інтереси, сприятиме подальшому розвитку українських господарських структур, інтернаціоналізації їх виробництва й капіталу, інтеграції України у світову економіку, її участі у глобальних трансформаційних процесах. Сприяння генеруванню знань є ресурсів в Україні визначається основним шляхом підвищення конкурентоспроможності як окремих регіонів, так і держави загалом. Таким чином, перешкодами переходу до економіки знань є процеси глобалізації, які приводять до збільшення розриву в розвитку економік розвинених і країн, що розвиваються. Ця закономірність проявляється на всіх рівнях, в тому числі в процесі формування економіки знань.

Ключові слова: вітчизняний бізнес, ТНК, конкурентоспроможність, спільні підприємства, стратегічні альянси.

В началe XXI века можно утверждать, что формирование украинских корпораций

может стать одним из стратегических приоритетов государственной политики, которая при условии создания соответствующей внешней среды будет способствовать повышению конкурентоспособности экономики и за счет эксклюзивных возможностей национальных корпораций позволит в определенной степени защитить национальные экономические интересы, будет способствовать дальнейшему развитию украинских хозяйственных структур, интернационализации их производства и капитала, интеграции Украины в мировую экономику, ее участию в глобальных трансформационных процессах. Содействие генерированию ресурсов знаний в Украине определяется основным путем повышения конкурентоспособности как отдельных регионов, так и государства в целом. Таким образом, препятствиями перехода к экономике знаний являются процессы глобализации, которые приводят к увеличению разрыва в развитии экономик развитых и развивающихся стран. Эта закономерность проявляется на всех уровнях, в том числе в процессе формирования экономики знаний.

Ключевые слова: отечественный бизнес, ТНК, конкурентоспособность, совместные предприятия, стратегические альянсы.

УДК 468.15.49

<https://doi.org/10.32843/bses.65-2>

Бусарева Т.Г.

к.е.н., доцент,
фахівець по забезпеченню роботи
Наглядової Ради НЕК «Укрэнерго»

Busarieva Tetiana

Supervisory Board of NPC "Ukrenergo"

At the beginning of the XXI century it can be argued that the formation of Ukrainian corporations can become one of the strategic priorities of public policy, which, provided the appropriate external environment, will increase the competitiveness of the economy and through the exclusive capabilities of national corporations development of Ukrainian economic structures, internationalization of their production and capital, integration of Ukraine into the world economy, its participation in global transformation processes. Promoting the generation of knowledge resources in Ukraine is determined mainly by increasing the competitiveness of both individual regions and the state as a whole. At the same time, the region's ability to produce knowledge, in particular scientific knowledge, implement it and use it effectively to achieve effective socio-economic development are now becoming the main factors ensuring positive dynamics of economic development of regions along with traditional sources – investment and human labor. And Ukraine is no exception, as in terms of analysis of the preconditions for the formation of the knowledge economy in Ukraine, it can be argued that the modern domestic economy is in a new qualitative state, which is associated with changing economic conditions due to introduction of new, high technology in production, expansion of information space, mobility of capital, increasing the role of creativity, creative work, increasing the role of theoretical knowledge. As a result, one of the primary challenges facing the companies of the independent sovereign state of Ukraine at the beginning of the transition period was to restore the supply chain and find new markets in order to use excess production capacity. The emergence and nature of the activities of corporations in the Ukrainian market are influenced primarily by the volume of the domestic market; adequate structure of "free" labor (the region has significant resources of both qualified personnel and cheap labor needed to organize mass production; traditionally close economic ties between the countries).

Key words: domestic business, TNCs, competitiveness, joint ventures, strategic alliances.

Постановка проблеми. Гармонізація економічних інтересів корпорацій та національної економіки повинна сприяти насамперед розвитку економічної системи в умовах глобалізації, що ґрунтується на формуванні позитивної трансгресії економічного інтересу з глобальної економіки в національну за участю корпорацій. Це дасть змогу національній економіці використовувати у своїх інтересах вигоди від глобалізації, позиціонувати національні пріоритети в глобальній економіці,

більш чітко визначати національні конкурентні переваги, прогнозувати економічне зростання й перспективи розвитку національної економіки з урахуванням взаємодії національних суб'єктів з транснаціональними корпораціями на основі трансгресії економічних інтересів. Саме тому в період становлення та розвитку економіки знань важливим є співробітництво вітчизняного бізнесу з ТНК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш важливі аспекти аналізу особливос-

тей діяльності вітчизняного бізнесу було проаналізовано у роботах Л. Антонюк, Ю. Баскакової, Б. Білошапка, О. Булатової, О. Бутнік-Сіверського, М. Газізової, В. Гейця, І. Гладуняка, Л. Гонюкової, О. Грішнкової, В. Гошовського, В. Гурієвської, Л. Даниленко, Л. Едінгера, К. Жиленко, І. Каленюк, А. Колота, К. Крутій, О. Кукліна, Н. Ларіної, В. Левіна, Е. Лібанової, О. Лукашевої, Д. Лук'яненка, М. Орлів, Т. Орехової, Є. Панченка, Л. Пашко, М. Пірена, П. Сенге, С. Сіденко, Р. Сторожевої, І. Сурай, Т. Федоріва, С. Філоновича, А. Чухна, О. Швиданенка та багатьох інших науковців. Однак сьогодні невіршеними залишаються питання особливостей співпраці вітчизняного бізнесу з ТНК.

Постановка завдання. Основною метою статті є аналіз особливостей співпраці вітчизняних корпорацій та ТНК для визначення шляхів досягнення конкурентоспроможності вітчизняних компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах розвитку сучасної конкурентоспроможної економіки, заснованої на знаннях, інновації є основою економічного розвитку. Стійке економічне зростання й підвищення рівня життя можуть бути досягнуті тільки за рахунок підвищення продуктивності праці та впровадження нових більш якісних продуктів і послуг, що успішно конкурують на світовому ринку. На сучасному етапі зростаюча неефективність сформованої економічної моделі, її неадекватність глобальним викликам, що стоять перед нашою країною, вимагають розроблення нової парадигми розвитку національної економіки. Тільки формування нової економіки, диверсифікованої та інноваційної, дасть змогу забезпечити конкурентоспроможність України на світовому ринку.

Можна стверджувати, що на початку XXI століття розвиток знаннєвого ресурсу національної економіки України має велику кількість перешкод, адже, згідно зі світовим рейтингом конкурентоспроможності, який щорічно складає Міжнародний інститут управлінського розвитку в Швейцарії (IIMD), Україна піднялась на 5 позицій і займає 54 сходинку. Наша країна опинилась між Словаччиною та Перу. Серед пострадянських країн найвищі місця у рейтингу посідають Литва (29), Казахстан (34) та Естонія (35). Загалом у рейтингу 63 країни. Першу сходинку 2019 року посів Сінгапур, який змістив з вершини рейтингу США (ця країна тепер на третьому місці). Друге місце посідає Гонконг. Підвищення Сінгапуру до першої сходинки зумовлене розвиненою технологічною інфраструктурою, наявністю кваліфікованої робочої сили, сприятливими законами про імміграцію та ефективними способами створення нових підприємств. Гонконг посів друге місце завдяки доброякісній податковій та бізнес-політиці, а також доступу бізнесу до фінансів. Натомість конкурентоспроможність найбільшої економіки світу –

США – постраждала від підвищення цін на паливо, слабшого високотехнологічного експорту та коливань вартості долара. Останню сходинку рейтингу конкурентоспроможності займає Венесуела. Укладачі звертають увагу на високу інфляцію в країні, поганий доступ до кредитів та слабку економіку.

На початку XXI століття актуальним для України є створення спільних підприємств, зокрема найбільш великі капіталовкладення зробив шведсько-швейцарський електротехнічний концерн "ACEA-Braun-Bovery" (ABB). На базі трьох спільних підприємств (в Києві, Харкові, Рівному), на яких зайнято близько 1,5 тис. осіб, організовано виробництво сучасної електротехнічної продукції. Особливий акцент робиться на поставку частини комплектуючих виробів материнській компанії (вироблена продукція зазвичай на 40% дешевше), що забезпечує більш швидкий вихід на світові ринки.

Аналогічної моделі «інвестування» дотримуються деякі інші великі закордонні виробники цього сектору. Це, наприклад, шведська компанія "Tetra-Pak", яка створила спільну компанію в Києві для випуску пакувальних матеріалів, а також шведський шарикопідшипниковий концерн "SCF", який придбав контрольний пакет акцій найбільшого українського шарикопідшипникового підприємства в Луцьку.

В інших галузях важкої індустрії умови для залучення прямих іноземних інвестицій менш сприятливі. Інвестиційні потреби металургії оцінюються в 7 млрд. дол., хімічної та нафтохімічної – в 3,5 млрд. дол. Вкладення іноземного капіталу в ці сектори має форму кредитно-фінансового сприяння. На таких умовах, наприклад, австрійська "Feast Alpine" модернізувала комбінат «Азовсталь», американська "Dou Chemical" придбала контрольний пакет акцій компанії «Азот» [1, с. 54–67].

У ринковій інфраструктурі все більшого значення набуває банківський сектор. На початку 2000 року в Україні діяло, за даними Держкомітету по статистиці, понад 15 банків з іноземним капіталом. Їх власність оцінюється в 30–32 млн. дол., що становить близько 4–5% загальної суми банківських капіталів. Таким чином, за наявної великої кількості точок зору щодо включення України в транснаціональні світогосподарські зв'язку безсумнівним є те, що державі, що знаходиться на перехідному етапі і відчуває дефіцит капітальних ресурсів, а також обмеженість міжнародних економічних зв'язків, необхідно приділяти першочергову увагу максимальному використанню сучасних тенденцій міжнародного економічного розвитку.

Крім спільних підприємств, треба звернути увагу на стратегічні альянси, що не є новим феноменом для України. Так, першим спільним підприємством, подібним до сучасних стратегічних

альянсів, зокрема за критерієм участі корпорацій, було радянсько-англійське спільне підприємство (м. Бориспіль, Київська обл.), утворене у 1988 році за Угодою між Головним аптечним управлінням Міністерства охорони здоров'я УРСР та компанією "Tambrands Ltd." (світовий виробник засобів особистої гігієни для жінок).

Співпраця низки українських компаній зі світовими ТНК часто набуває окремих критеріїв стратегічних альянсів, хоча український партнер представлений не корпораціями, а потужною вітчизняною бізнес-структурою. Галузями поширення стратегічних альянсів в Україні є автомобілебудування, металургія, фармацевтика, харчова та хімічна промисловість, страховий та фінансовий сектори [3, с. 48–56].

Крім того, більшість українських корпорацій сформована у не найбільш альянсомістких галузях економіки. За таких умов у національній економіці України можна виокремити тільки кілька стратегічних альянсів ТНК (табл. 1), до того ж у них український партнер є нерівноправним партнером. Позитивними тенденціями є використання стратегічних альянсів ТНК вітчизняними корпораціями для виходу на іноземні ринки та реалізації співробітництва у третіх країнах.

Формування стратегічних альянсів стримується негативними чинниками розвитку національної економіки України. Основними з них є бюрократія, корупція, недосконалість законодавства та судової системи, потенційні можливості до маніпуляцій, що здійснюють негативний вплив на економіку. Ці чинники зумовлюють також негативні ефекти від реалізації співробітництва у стратегічних альянсах. Підтвердженням слугують приклади створення СП «Світоч» та вимоги щодо видобутку

сланцевого газу, що висувались до "Chevron", "ExxonMobil" та "Royal Dutch Shell".

Щоб взаємодіяти з ТНК як в Україні, так і на світових ринках, потрібно створювати власні, українські транснаціональні структури, як це зробили раніше Китай, Росія, Індія, Індонезія, Мексика, Венесуела тощо (без урахування промислово розвинених країн, де існують сотні великих ТНК). Досвід цих держав свідчить про те, що національний капітал здатний витримувати конкуренцію з ТНК тільки тоді, якщо він сам структурується в потужні фінансово-промислові утворення, які функціонують згідно з міжнародними аналогами та здатні проводити активну зовнішньоекономічну політику. Таким чином, створення українських корпорацій сприятиме такому:

- захист національних економічних інтересів;
- подальший розвиток українських господарських структур, інтернаціоналізація їхнього виробництва й капіталу, інтеграція України у світову економіку, її участь у глобальних і трансформаційних процесах;
- впровадження нових технологій, здійснення модернізації виробництва;
- зайнятість місцевого населення за збільшення заробітної плати та поліпшення соціального забезпечення працюючих, підвищення кваліфікації працюючих і загального рівня освіти населення країни розташування дочірніх структур;
- підключення національних виробників до системи міжнародного поділу праці, причому посиляться міжнародна кооперація і спеціалізація виробництва.

На наш погляд, необхідно розробити нову філософію національного відродження, створити нові підходи до соціально-економічного розвитку

Таблиця 1

Стратегічні альянси ТНК в Україні (один з партнерів – українська національна компанія)

Українська ТНК	Назва ТНК-партнера	Вид альянсу та специфіка взаємодії
«УкрАвто» (ПАТ «ЗАЗ»); до 2001 року – «АвтоЗАЗ» (автомобілебудування та дистрибуція автомобілів)	Daewoo (1998 рік), Hirsch&CIE (2003 рік), Adam Opel GmbH, Daimler AG, GM DAT, BA3, TATA, Chery, KIA	Спільне підприємство «АвтоЗАЗ-Daewoo» утворено шляхом внесення сторонами до статутного фонду по 150 млн. дол. США у грошовій формі: для ПАТ «ЗАЗ» – впровадження нового способу виробництва, доступ до технологій, залучення фінансових ресурсів та досвіду управління, що стимулювало розвиток НДДКР на заводі; для Daewoo – доступ до нового ринку збуту. Hirsch&CIE викупила частку Daewoo у ЗАТ «ЗАЗ». Система контрактів (дистрибуторська угода, спільна виробнича діяльність): ПАТ «ЗАЗ» – інвестиції для освоєння велико- та дрібноузлового виробництва автомобілів модельного ряду провідних компаній; іноземні компанії – доступ до нового ринку збуту.
«УкрАвто» (автомобілебудування та дистрибуція автомобілів)	General Motors Daimler AG Toyota Motor Corp	Спільне підприємство на базі "Fabryka Samochodow Osobowych" (Польща). Угода про дистрибуцію автомобілів "Mercedes-Benz" у Казахстані (2008 рік). Спільне підприємство «Автосаміт ЛТД», яке отримало статус офіційного дилера "Toyota" [17].
Корпорація «Індустріальний союз Донбасу» (металургія)	Duferco Italia Holding Spa	Спільне підприємство (50:50) для реалізації проєкту з модернізації Алчевського металургійного комбінату вартістю 140 млн. дол. США (2004–2007 роки). Угода про дистрибуцію продукції «ІСД», яка включала створення спільної дистрибуторської мережі, – доступ «Індустріального союзу Донбасу» на закордонні ринки.

Джерело: сформовано автором на основі джерела [4, с. 46–49]

регіонів країни, об'єднати наявні ресурси та сконцентрувати їх у найбільш перспективних напрямках для української економіки. Наука повинна функціонувати повноцінно, тобто виконувати всі свої функції, зокрема соціокультурну, пізнавальну, економічну. Механізм прискорення інноваційної діяльності полягає в розширенні впливу найбільш конкурентоспроможних фірм на всіх своїх найближчих оточуючих, а саме постачальників, споживачів і конкурентів. Успіхи оточення фірм позитивно впливають на подальше підвищення конкурентоспроможності таких фірм. Важливим стимулом активізації інноваційної діяльності є тісна взаємодія академічної науки та сфери виробництва. Для вирішення цього завдання, як відомо, створюються технопарки. Створення інноваційних кластерів може значно прискорити інноваційний процес і підвищити ефективність економічної діяльності. Спільними зусиллями ділових кіл, творчих людей і представників органів місцевої влади можна створювати сукупний інноваційний продукт.

Висновки з проведеного дослідження. Формування українських ТНК може стати одним зі стратегічних пріоритетів державної політики, яка за умови створення відповідного зовнішнього середовища сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки і за рахунок ексклюзивних можливостей національних ТНК дасть змогу певною мірою захистити національні економічні інтереси, сприятиме розвитку українських господарських структур, інтернаціоналізації їх виробництва й капіталу, інтеграції України у світову економіку, її участі в глобальних трансформаційних процесах. Інновації є основою економічного розвитку конкурентоспроможної економіки, заснованої на знаннях. Стійке економічне зростання й підвищення рівня життя можуть бути досягнуті тільки за рахунок підвищення продуктивності праці та впровадження нових більш якісних продуктів і послуг, що успішно конкурують на світовому ринку. На сучасному етапі зростаюча неефективність сформованої економічної моделі, її неадекватність глобальним викликам, що стоять перед Україною, вимагають розроблення нової парадигми розвитку національної економіки. Тільки

формування нової економіки, диверсифікованої та інноваційної, дасть змогу забезпечити конкурентоспроможність України на світовому ринку. Задля підвищення ефективності розвитку національної економіки запропонована аналітична модель національної інноваційної системи, яка складається з трьох просторових рівнів і враховує динаміку, що відбувається серед інноваційних та знанневих процесів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ансофф І. Стратегическое управление / под ред. Л.И. Евенко ; пер. с англ. Москва, 2018. С. 54–67.
2. Ильяшенко С. Применение методов и инструментов маркетинга в управлении знаниями. *Маркетинг и менеджмент инноваций*. 2019. № 2. С. 45–49.
3. Мельник Л., Ильяшенко С., Касьяненко В. Экономика информации и информационные системы предприятия : учебное пособие. Сумы : Университетская книга, 2018. С. 48–56.
4. Shevchuk O. Knowledge – as the main strategic resource of the enterprise. *Technological audit and production reserves*. 2017. № 2. P. 46–49.
5. Rudenko M., Kryvoruchko V. Management of knowledge as a competitive advantage of the enterprise. *Economy and State*. 2018. № 4. P. 74–78.

REFERENCES:

1. Ansoff I. (2018) Strategicheskyyi management [Strategic management]. Moscow: Ekonomika. (in Russian)
2. Iliashenko S. (2019) Primenenie metodov i instrumentov marketinha v upravlenii znaniiami [Application of methods and instruments of marketing in management of knowledge]. *Marketinh i menedzhment innovatsii*, no. 2, pp. 45–49.
3. Melnik L., Iliashenko S., Kasianenko V. (2019) Ekonomika informatsii i informatsionnye sistemy predpriiatia [Economics of information and information systems of enterprise]. Sumy: Universitetskaia kniha. (in Russian)
4. Shevchuk O. (2017) Knowledge – as the main strategic resource of the enterprise. *Technological audit and production reserves*, no. 2, pp. 46–49.
5. Rudenko M., Kryvoruchko V. (2018) Management of knowledge as a competitive advantage of the enterprise. *Economy and State*, no. 4, pp. 74–78.